

39. Rackeby sn, Åkersberg.

Pl. 33.

Litteratur: Skara tidning 10/7 1901; G. A. Bohlin, Två nyupptäckta runstenar 2 (VFT 2: 2–3, 1903, s. 138 f.); O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 330; Handlingar 1934, 1936, 1938, 1942, 1948 (restaureringsrapport) i ATA.

Äldre avbildning: Bohlin a.a.

Runstenen står sedan 1936 rest 400 m. NV om Åkersberg, 6 m. V om bivägen mellan Åkersberg och Rackeby folkskola i nordöstra kanten av en liten höjd. På skogsbacken, c:a 30 m. S om runstenen ligger ett forntida gravfält med 10 à 20 gravrösen, en del med synliga stenpartier, de största 8–10 m. i diameter.

Stenen påträffades år 1900, sönderslagen i fyra delar, i åkern 40 à 50 m. NÖ om sin nuvarande plats i skogsbacken. Upptäckten skedde vid plöjning. Fragmenten hoppassades och upplades av markägaren provisoriskt vid åkerrenen, c:a 200 m. N om folkskolan. Ett litet stycke, som senare påträffades, lades till de övriga. Vid undersökningen 1934 befanns delarna vara sex, varvid dock ett litet stycke med inskriftens två första runor icke kunde återfinnas. Det har troligen använts till skolning av någon stolpe i ståltråds-hägnaden intill. Stenen lagades och flyttades till sin nuvarande plats sommaren 1936.

Grå granit. Höjd 1,75 m., bredd 0,94 m. Ytan är skrovlig och huggningen på flera ställen grund.

Inskrift (supplerad efter Bohlins bild):

[pr]asi : sati : stia : pasi : ut : haftan : sun : sin
 5 10 15 20 25 30

Prasi satti sten þannsi æftir Halfdan, sun sinn.

»Trase satte denna sten efter Halvdan, sin son.»

Till läsningen: Runorna äro på sina ställen grunda och svårlästa. I början av ristningen har ett stenstycke bortfallit, sedan stenen påträffades, varigenom runorna 1–2 skadats. Av 1 þ återstår toppen av en hst. Efter ett mellanrum, som är något större än vanligt men väl motiverat av en bortslagen bst och spatiös skrivning, följa kvarvarande delar av 2 r. 7 a har grund och otydlig bst. 12 i är bevarad i kanten av en flagring. 13 a är felristning för n. 14 þ har nedtill bortflagrad hst. 15 a är säker fastän nedtill avflagrad, likaså 22 f. Efter 26–28 sun finnas möjligen spår av två punkter i den skrovliga ytan. Genom 31 n borrades den sprängkil, vars laddning splittrade stenen i 6–7 stycken, och av de båda sista runorna lämnades mycket obetydliga spår.

Möjligen kan runföljden 10–17 beteckna *ste[n]a þessi* »dessa stenar». ut är en egendomlig skrivning för *æftir*. I grannsocknen Strö finner man emellertid på Vg 47 skrivningen *uft*.

Prasi finns tidigare belagt i västnordiska källor, äldst som namn på en landnamsman *Prasi i Skógum Þórolfs son*, även kallad *Prasi hinn gamli* (efter honom gårdsnamnet *Prasastaðir*); från 1229 nämnes i Sturlungasagan en *Prasi Prasa son*. Som binamn fungerar det 1392 i DI III 483¹⁹ *Einar þrase*. Fem.-formen **Prasa* finns endast som efterled i det mytologiska *Hliþprasa*, restituerat av S. Bugge ur originalets *Hliþpursa*, (eddadikten Svipdagsmál). Lind sammanställer binamnet med verbet *prasa* 'fnysa' (Fritzner), 'hota, söka skrämman' (S. Bugge, *Studier over de nord. Gude- og Heltesagns Oprindelse* 1, 1881–89, s. 395 noten). Om namnet *Halfdan* se Vg 7.

40. Råda sn, kyrkan.

Pl. 33.

Litteratur: B 989, L 1365, T 14. J. Hadorph, Annotationskladd (i: J. Peringskiöld, Monumenta 9, delvis tr. som Reseanteckningar etc. 1669 och 1671 i VFT 2: 1, 1901, s. 70); A. H. Wrangel 1742 i UUB R 554; J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 48; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 205; J. N. B. [von] Abrahamson, Märkelig-

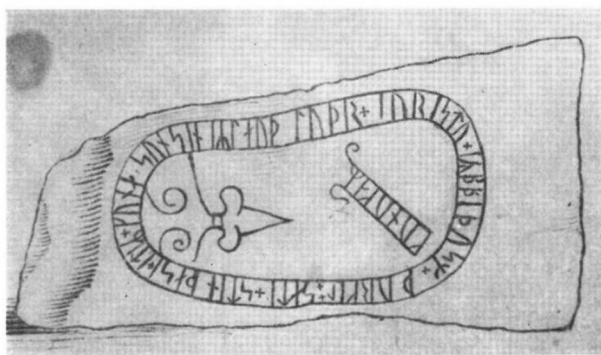

Fig. 56. Vg 40. Råda sn, kyrkan.
Efter teckning av Brenner i F m 27.

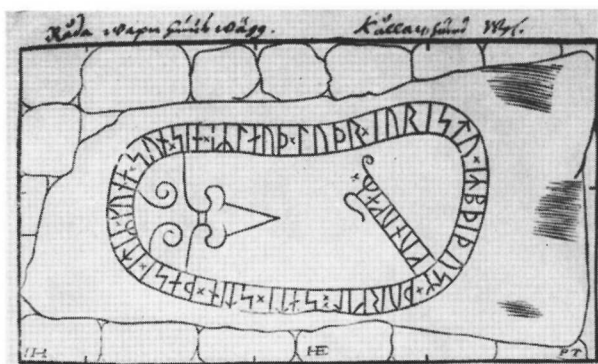

Fig. 57. Vg 40. Råda sn, kyrkan.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 989).

heder paa Runestene (i: *Antiquariske Annaler* 2, 1815, s. 124); C. C. Rafn, *Nordiske Runemindesmærker* (1856), s. 95 f.; P. A. Säve, *Berättelse* 1862, s. 201 (ATA, tr. i *ATS* 2, 1869, s. 150 f.); C. J. Ljungström, *Kinnefjerdings och Kållands härader* (1871), s. 56; F. Sander, *Runinskrifter* (1898), s. 27 f.; N. Beckman i *VFT* 4: 1 (1920), s. 63; J. Steenstrup i *Festskrift til K. Erslev* (1927), s. 70; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 328; B. Bjerre, *Nordiska konjunktionsbildningar* 2 (1938), s. 58; *Handlingar* 1938, 1957 i ATA; DR nr 66, sp. 104; E. Wessén, *Svensk språkhistoria* 3 (1956), s. 271.

Äldre avbildningar: E. Brenner, bläckteckning 1669 (i KB F m 27, s. 1), renritning 1670 (i KB F 14 c, s. 59); J. Hadorph och P. Törnewall, träsnitt (i *Peringskiölds Monumenta* och B 989); Wrangel, bläckteckning (i a.a.); Säve, bläckteckning (i a.a.); Ljungström a.a.; O. Erlandsson, träsnitt (i T 14).

Runstenen är inmurad ovanför stenfoten i västra väggen till Råda kyrkas södra vapenhus, som sannolikt uppfördes på 1300- eller 1400-talet (Fischer). Redan de äldsta källorna (Brenner, Hadorph) uppge denna belägenhet för runstenen.

Mörk granit med ljusa ränder tvärsöver. Höjd 2,03 m., bredd 1,05 m. Ristningen är tydlig. En spricka går vertikalt tvärs över stenen.

Inskrift:

+ purkil + sati + stin + pasi + itir + kuna + sun · sin + ir · uarp + tuþr + i uristu + ir · bþipus +
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
kunukar ×
60

Porkell satti sten þannsi æftir Gunna, sun sinn. Er varð dödri i orrustu, er bardusk kunungar.

»Torkel satte denna sten efter sin son Gunne. Han stupade i striden, då konungarna kämpade.»

Till läsningen: 13 i är icke stungen. Sk efter 29 n utgöres av en punkt lågt i slingan. Högre upp finns en fördjupning, som ej är huggen. Intet sk efter 43 i. R. 46 är tydligt i. Ristningen 52–57 bþipus är egendomlig och felaktig; runorna äro tydliga, ehuru 52 b är något svagt ristad upptill och 53 þ har avflageringar upptill, särskilt till vänster; bþi borde vara bar. Ordets slut har tidigare lästs þusm (B), þust (L), þusk (Säve, Torin, Ljungström); läsningen av m, t, k beror på ojämnhet i stenen, i stället står med säkerhet +. I övrigt visar den äldsta läsningen några mindre avvikelser. Brenner och Hadorph (B 989): Ett sk saknas före 1 þ, efter 34 R, 51 R; 35 I, 37 u. Brenner saknar sk efter 64 R.

Om namnet *Porkell* se Vg 9, om *Gunni* se Sm 39. En motsvarighet till formen *itir* med utelämnad f-runan för *æftir* finns på Vg 41, *itir*.

Slutet av inskriften är unikt på svenskt område men finns nästan ordagrant i en dansk inskrift, DR 66, Århus, som i sin helhet lyder: ×kunulfa× auk× augutr× auk× aslaka× auk rulfa [×] rispu× stin× þansi×

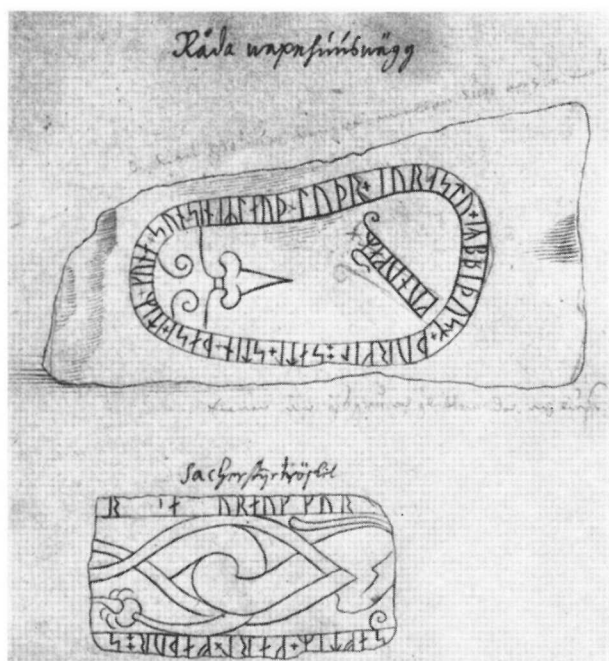

Fig. 58. Vg 40 och 42. Råda sn, kyrkan.
Efter teckning av Brenner i F l 4 c.

För att utröna huruvida stenens baksida möjligen har burit runinskrift gjordes 1957 en undersökning. Såvitt man kunde finna har så icke varit fallet.

41. Råda sn, kyrkogården.

Pl. 34.

Litteratur: Handlingar 1934, 1957 i ATA; H. Wideen, Västsvenska vikingatidsstudier (1955), s. 185 f., 251, 254.

I Råda kyrkomuseum ligga två fragment av en ornerad gravhäll med runinskrift. Möjligen ha de tillhört en s.k. Eskilstunakista. Fyndomständigheterna äro icke kända. Det större fragmentet, avbildat å pl. 34, har granskats av H. Jungner. Det mindre påträffades först vid undersökningen år 1945. Det nyfunna fragmentet bär inskriftens första runa. Fragmenten sammanfogades 1957.

Kalksten. Längd 0,95 m., bredd 0,59 m. Ristningen är tydlig.

Inskrift:

pura × **let** × **kira** × **itir** × **t** . . .

5 10 15

Dora let gera æftir ...

»Tora lät göra (denna gravvård) efter ...»

Till läsningen: På det mindre fragmentet läses endast 1 **p**. 2 **u** har förlorat hst i brottet. 6 **e** är tydligt stungen. 8 **k**, 9 **i** och 12 **i** äro ej stungna. 16 **t** har förlorat undre delen av hst och största delen av högra bst.

eftir × **ful** × **fela(k)** × **a** × **sin** × **iar** × **uarþ** [×]
y - - × **tupr** × **þo** × **kunukar** × **barþusk** ×. Wimmer (*De danske Runemindesmærker* 1, 1893–1908, s. CLXXIX, s. 133) daterar inskriften till omkring år 1000 och identifierar den nämnda striden med slaget vid Svolder. Han grundar sin åsikt på en enligt Lis Jacobsen icke acceptabel läsning **ustr uti** i lakunen. Lis Jacobsen har, liksom tidigare Steenstrup, observerat likheten i uttryckssättet på de båda stenarna. Hon skriver: »Det er muligt, at Råda-st. hentyder til samme begivenhed som Århus-st. 4; men den gentagne forekomst af udtrykket kan også blot betyde, at vi står over for et stereotypet udtryk for en kamp imellem vikingehøvdinge ('-konger')». Det är väl dock knappast sannolikt, att uttrycket *i orrustu, er bardusk kunungar* åsyftar en vanlig vikingastrid, snarare då ett bestämt tillfälle, då härarna anfördes av konungar på ömse sidor. Vilken strid det gäller, kan däremot vara ovisst. Steenstrup förmodar liksom Wimmer att det rör sig om slaget vid Svolder. Även slaget vid Helgeå 1025 mellan Knut den store och Anund Jakob skulle kunna komma i fråga.